

len jedna úroveň toho, čo Platón v texte tvrdí, pretože ak má trest skutočne umožniť človeku stať sa lepším, tak trest v bežnom zmysle tohto slova túto požiadavku nenapĺňa. Väznenie, pokuty či exil môžu dopomôcť k tomu, aby zločinec nekonal spôsobom, ktorý viedol k trestu, ale rovnako môžu viesť páchatel'a k tomu, aby bol v budúcnosti opatrnejší a lepšie zahladil stopy. Rowe argumentuje, že jediný spôsob zmeny ľudských presvedčení vedie cez racionálne vysvetlenie. Tvrdí, že Platón v *Gorgiovi* pracuje s dvomi odlišnými predstavami trestu: v rámci prvej z nich sa usiluje presvedčiť spolurečníkov v termínoch, ktorým sú schopní rozumieť – Sókratés zobrazuje duše zločincov v homérskom štýle a tresty, ktoré sú im vymerané, predstavujú istý druh odplaty. Zároveň kreuje inú, filozofickú úroveň porozumenia ideii trestu, a to je trestanie prostredníctvom sily argumentu, ktorému je v priebehu dialógu vystavený Sókratov oponent Kalliklés. Rowova interpretácia a Edmondsova interpretácia majú niekoľko styčných bodov. V závere obidvaja dospievajú ku konštatovaniu, že Sókratovo skúšanie Kallikleia je istou formou trestu. Ich argumentačné aj metodické východiská sú však odlišné, preto je zaujímavé sledovať, akým spôsobom dospejú k takmer identickému záveru. Čitateľ má možnosť konfrontácie rôznych interpretácií aj v prípade mýtov v dialógoch *Protagoras*, *Ústava*, *Faidros* a *Timaios*. Súčasťou zborníka sú aj štúdie venované mýtom v dialógoch *Faidón* a *Politikos*.

Na záver možno konštatovať, že recenzovaný zborník je z hľadiska formy aj obsahu vďaka dareným projektom. Vyčítať mu možno azda len to, že druhá časť zborníka mohla byť v záujme väčšej prehľadnosti rozdelená aspoň na dve časti. Tento malý nedostatok možno však ľahko odpustiť, najmä ak obsah kapitol spĺňa zámer jeho tvorcov a originálnym spôsobom napomáha lepšiemu porozumeniu problematike Platónových mýtov.

Anežka Chovanková

Anežka Chovanková
Katedra filozofie FF UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika
e-mail: anezka.chovankova@umb.sk

EMIL VIŠŇOVSKÝ:

Richard Rorty a zrkadlo filozofie

Bratislava: Kalligram 2015, 355 s.

Rortyho *opus magnum* *Philosophy and the Mirror of the Nature* uzrelo svetlo akademického sveta pred takmer štyrmi desaťročiami (v roku 1979¹). Ako hovorí sám autor, myslel v nej najmä na (spornú?) budúcnosť filozofie, pri jej písaní pociťoval potrebu „identifikovať niektoré predpoklady, na ktorých stoja problémy modernej filozofie“ (Rorty 2000, xii).

---

¹ V slovenskom preklade E. Hábovej a v nakladateľstve Kalligram vyšlo v roku 2000 pod názvom *Filozofia a zrkadlo prírody*.

A vznikala pomerne dlho – takmer desaťrošie. Je dobré, že sa tak stalo. Iniciovala viaceré diskusie o charaktere „nášho“ obrazu sveta, aj keď tento druh diskusií patril a patrí k nosným témam filozofie od dôb Platóna až po dnešok.

Prelomovým dielom svetovej filozofie sa ale Rortyho uvedená práca nakoniec nestala, aj keď patrila nesporne k neprehliadnuteľným. Túto ambíciu však v poslednom polstoročí, ak myslíme na filozofiu, napĺňa len naozaj málo iných prác, pričom sa filozofi nevedia dohodnúť, ktoré to vlastne sú. Aj v tomto duchu sa nesú Rortyho úvahy a aj v tomto duchu sa vo vzťahu k „svojmu učiteľovi“ (ako sám hovorí) vo svojej najnovšej monografii zamýšľa aj E. Višňovský.

Rortyho zámerom v knihe *Filozofia a zrkadlo prírody* je snaha „zovšeobecniť a rozšíriť... kritiku tradičného empirizmu“ (Rorty 2000, xi). V čom a prečo je potrebné prekonať práve tradičný empirizmus? Ako to pomôže filozofií samej? Posunieme sa vpred, keď si osvojíme Rortyho spôsob a východiská uvažovania o filozofii? Alebo inak: Dostane Rortyho čitateľ odpoveď na otázku, o čo sa súčasná filozofia opiera, aké sú jej východiská, zdroje a hranice? Je kritika „tradičného empirizmu“ platformou, na ktorej dokážeme budovať filozofickú predstavu moderného vedenia a jeho epistemického modelu? Čím a ako sa problematizuje, ak vôbec, pochopenie spôsobu, ako poznávame svet okolo seba? Odpoveďí je nemálo, problém je vybrať si medzi nimi. Ak si vyberieme Rortyho, nebudeme sklamaní, aj keď pochybnosti ostanú. Zdá sa, že naša súčasná predstava o raste vedy a vedenia síce neabstrahuje od svojich tradičných východísk, teda ani od empirizmu, samotný proces poznávania sa však uskutočňuje v oveľa sofistikovanejších podobách a formách.

Pragmatisti sformovali epistemickú mriežku, ktorej súčasťou nie je rezignácia na „pravdivé“ poznanie, aj keď pod „pravdivým“ poznaním si predstavovali produkt uplatnenia celej škály nástrojov, ktorý nezabúda na prítomnosť pozorovateľa, autora, používateľa, interpretátora a podobne. Ak však na niečo rezignovali, tak sú to varianty klasických korešpondenčných modelov pravdy. Inými slovami, poznanie „bez subjektu“ je ilúziou, asubjektívne poznanie je fikcia. V tomto zmysle je „zrkadlo“ metafora – nejestvuje zrkadlo, ktoré by dokonale ukazovalo to, čo je *pred* ním, a už vôbec nie tomu, kto sa doň pozerá spredu, z boku či z ľubovoľnej inej pozície. A ako každá metafora obsahuje v sebe apel na hľadanie najvhodnejšieho modelu interpretácie. „Zrkadlenie“ skutočnosti v našich projekciách nie je fikcia, no k ideálu dokonalosti má ďaleko.

V súvislosti s horizontom filozofického myslenia u nás je potrebné spomenúť, že R. Rorty v ňom oprávnené nachádza svoje miesto². Bez toho, aby sme podrobne sledovali jeho „cestu“ k nášmu odbornému čitateľovi, nesporné je, že asi najvýznamnejší podiel na prieniku Rortyho myšlienok do tohto prostredia má E. Višňovský. A je dobré, že práve on. Jeho práca *Richard Rorty a zrkadlo filozofie* je poslednou zo série monografických štúdií, ktoré venoval pragmatizmu a jeho predstaviteľom. Predmetom našej recenzie je práve táto posledná Višňovského štúdia.

Už len z porovnania názvov je zrejmé, že ich intencia je podstatne odlišná: Rortymu ide o „zrkadlenie“ prírody, skutočnosti vo filozofii, Višňovskému o „zrkadlenie“ filozofie v (nie- len) pôvodnej Rortyho práci. A nám ako recenzentovi ide o to, či Višňovského práca je výstiž-

---

² V Kalligrame vyšli v roku 2006 aj *Filozofické orchidey*, súbor Rortyho štúdií, ktoré po dohode s R. Rortym vybral E. Gál a preložila Eubica Hábová. V roku 2011 bolo jedno číslo (10) časopisu *Filozofia* venované R. Rortymu k 80. výročiu jeho narodenia. Sám E. Višňovský sa Rortymu venuje aj v prácach *Štúdie o pragmatizme & neopragmatizme* (Veda, SAV 2009) a *Nové štúdie o pragmatizme & neopragmatizme* (Veda, SAV 2014).

ným portrétom zosnulého amerického mysliteľa, resp. jeho filozofického odkazu. Vieme, že „zrkadlenie“ skutočnosti vo filozofii je podľa Rortyho spojené s mnohými problémami, čo sa však nevzťahuje na Višňovského opis spôsobu, ako sa filozofia „zrkadlí“ v Rortyho síce už zavŕšenom, no nie celkom publikovanom diele.

Na úplnom začiatku postupne mohutnejúceho textu svojej monografie sa Višňovský „vyznáva“ zo svojho osobného vzťahu k Rortymu, ktorého považuje za jedného zo svojich „učiteľov“. Ak by sme oprávnenosť tohto označenia chceli potvrdiť Višňovského ponorom do filozofického odkazu R. Rortyho, tak by sme sa prečítaním jeho poslednej práce o tejto charakteristike dostatočne presvedčili (a museli by sme dokonca konštatovať, že Višňovského hodnotenia Rortyho filozofickej či mysliteľskej ambície vôbec jeho ozajstný vplyv niekedy nadsadzujú).

Podľa Višňovského možno Rortyho význam zhrnúť ako spočívajúci najmä vo „výzvach, ktoré filozofii a filozofom adresoval: opustiť zastarané a prekonané spôsoby myslenia, pochopiť historicitu filozofie samej a vydať sa na cestu tvorivého hľadania nových spôsobov filozofovania; spočíva tiež v odvážnej kritike filozofie aj za to, že kladie zlé a neúčinné otázky; sú to výzvy na zmenu v orientácii i predmete, v metóde i štýle filozofie“ (s. 16). To „spočíva v pokuse o filozofickú revolúciu, ktorú chcel začať...“ (s. 16). O „revolúcii vo filozofii“ snívajú mnohí, vlastne až príliš mnohí na to, aby to, ak by sa im to podarilo, filozofia sama prežila – len nemnohí boli čiastočne úspešní, viacerí podľahli ilúzii, že patria medzi nich. Rorty si to o sebe nemyslel a nemyslí si to o ňom ani Višňovský – svedčí to najmä o tom, že k ozajstnému zvratu v charaktere filozofie máme dnes naozaj ďaleko a je otázne, či sa ho dočkáme. Preto Rorty hovorí skôr o „pokroku“ vo filozofii, čo je niečo celkom iné – a aj ten sa vymedzuje ťažko: „Keď sa človek škriabe tam, kde ho svrbí – je to pokrok?“ (Rorty 2000, vi). Je teda úlohou filozofie ukázať na miesta, ktoré nie sú celkom v poriadku, a preto nás „svrbia“?

Výsledok, ako je známe, sa teda nedostavil – aspoň nie v takej podobe, ako by si to sám Rorty želan. Paradoxne, Rorty je v tomto zmysle „bez viny“; predovšetkým preto, že každá z uvedených úloh, pričom všetky dohromady predstavujú „pokos o filozofickú revolúciu“, sú vlastne „za“ hranicami možností nielen každého filozofa ako konkrétneho autora, ale aj filozofie ako takej. Revolúcia vo filozofii by ohrozila filozofiu samu – prinajmenšom v podobe, ako ju poznáme. No a čo by sa stalo? – oponujú mnohí. Rorty filozofii žela dlhý a tuhý život, verí v jej možnosti. Nepatrí k tým, a je ich nemálo, ktorí sa „cítia byť oprávnení zvestovať jej smrť“. Filozofia má, našťastie, „tuhý koreň“. No ľahké je aj povedať, že musíme opustiť „staré spôsoby myslenia“, aj keď si uvedomujeme, že tie zaužívané nás približujú k okraju – čoho vlastne? Iný „veľký spomedzi najväčších“ si myslel, že to – zmeniť naše myslenie – možno dokážeme, no potrebný čas na zmenu odhadoval na tri storočia. Uplynulo však len niekoľko desaťročí a, žiaľ, aktuálnosť Rortyho či rortyovských výziev sa prehĺbila. Len máločo sa však zmenilo naozaj! A v tom je problém.

Višňovský sa vo svojom „portréte filozofa“, ako by bolo možné chápať jeho monografiu, pokúša priblížiť čitateľovi všetky najdôležitejšie oblasti Rortyho myslenia. V pomyselných topografiách Rortyho odkazu nájdeme ako v neukončenej mozaike viaceré dominantné okruhy jeho úvah: oblasť noetiky, sociálnej a politickej filozofie, filozofie kultúry, jazyka, vedy.

Rorty – ako každý popredný filozof či ich väčšina – prechádzal postupne svojím „raným“, „zrelým“ a „neskorým“ obdobím. Ako autor „vyríval“, neustále sa boril a moril s otázkou: „Na čo je dobrá filozofia a či je vôbec na niečo dobrá“ (s. 45). K „svojej“ odpovedi nakoniec dospel: „Po vydaní svojho *opusu magnum* sa Rorty konečne mohol vydať na cestu

k filozofii, akú si predstavoval; mala to byť filozofia *bez konfrontácií a obmedzení*; filozofia ako slobodná kultúrna konverzácia o tom, ako pomocou nej dostať ľudstvo na neistú cestu sociálnej nádeje“ (s. 184). A nebol by pragmatistom, ak by hlavný motivačný zdroj filozofie nespájal s praxou: „Ak niečo nemá význam pre prax, nemalo by to mať význam ani pre filozofiu“ (s. 185).

V tejto súvislosti sa Višňovský podrobnejšie pristavuje pri Rortyho názoroch na optimálny model *filozofovania*, keď pripomína viaceré pasáže z jeho *opusu magnum*, najmä z časti *Filozofia*, ktorá tvorí záverečnú časť práce. Sú poučné – Rortyho prezentácia i Višňovského výber. Obidvaja sú optimisti: „Nech sa stane čokoľvek, filozofii nehrozí žiadny koniec“ (s. 183). Avšak argument, že „pokým existujú univerzity, budú existovať aj katedry filozofie“ (s. 183) nie je veľmi presvedčivý. Rorty a spolu s ním aj Višňovský nabádajú filozofov, aby sa pokúsili „pokračovať v našej západnej diskusii, ale už by nemali trvať na tom, že v nej majú svoje miesto aj tradičné problémy modernej filozofie“ (Rorty 2000, 331). Ak za *tradicionalistov* považujeme Platóna, Aristotela, Kanta, Heideggera, Wittgensteina a im podobných, o aké problémy by sa filozofia budúcnosti mala zaujímať a vyjadrovať sa k nim? Problémy sa množia a prehľbujú, *planetarizujú*. Je hlas filozofie počuť? Počíta s ním niekto, čaká naň?

Veríme, že áno! Rorty naisto veril v silu filozofie a Višňovský sa k nemu súhlasne kloní – chce to však odvahy od samotných filozofov netváriť sa, že sú „nad vecami“, „nad problémami“, že ich nezaujíma, čo si o ich intelektuálnych produktoch myslia tí, na ktorých problémy doliehajú.

Višňovského práca *Richard Rorty a zrkadlo filozofie* je produktom dlhých úvah autora o takýchto a podobných otázkach. Višňovského inšpiroval „jeho“ autor: venoval nemálo úsilia *premysleniu* jeho postojov, približoval jeho názory univerzitným študentom, ktorým svoju prácu aj *venoval*. A urobil dobre – bez dnešných študentov filozofie si budúcnosť filozofie predstaviť nemožno. Aj preto by Višňovského „portrét“ R. Rortyho mal byť inšpiráciou práve pre nich.

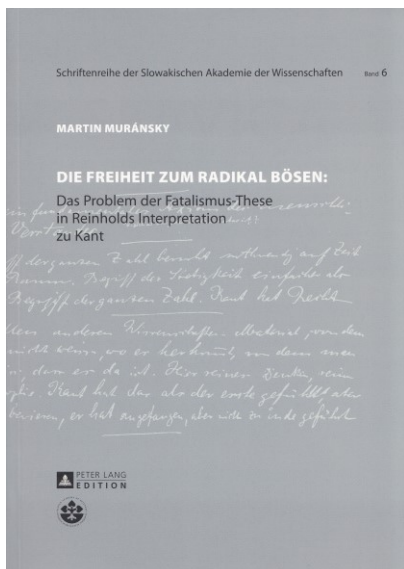
František Mihina

František Mihina
Katedra filozofie FF PU
Ul. 17. novembra 1
080 01 Prešov
Slovenská republika
e-mail: mihina@unipo.sk

Literatúra

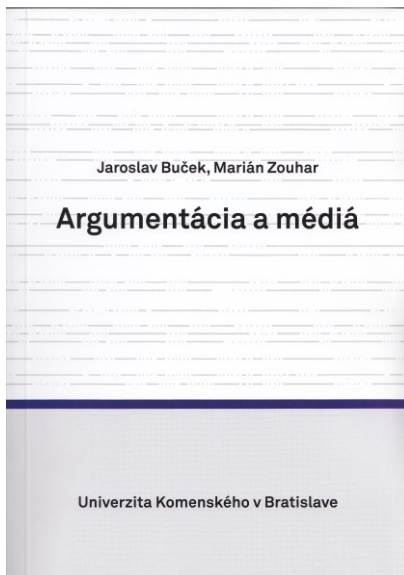
RORTY, R. (2000): *Filozofia a zrkadlo prírody*. Bratislava: Kalligram.
VIŠŇOVSKÝ, E. (2015): *Richard Rorty a zrkadlo filozofie*. Bratislava: Kalligram.

Martin Muránsky: *Die Freiheit zum radikal Bösen: Das Problem der Fatalismus-These in Reinholds Interpretation zu Kant*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang 2015, 182 s.

Kantova neskorá teória radikálneho zla je jeho záverečným príspevkom k uchopeniu slobody človeka ako autonómie vôle. Opiera sa o explicitné oddelenie slobody konania od slobody vôle, ktoré umožňuje sformulovať radikálnu požiadavku prevzatia zodpovednosti človeka za svoj život ako celok. Človek je preto odsúdený na výber možností: môže konať a žiť svoj život inak, pretože bez voľby by nemohol byť za seba zodpovedný. Nie náhodou sa s touto požiadavkou bezpodmienečnej imputability spája kritika takto pochopenej slobody, ktorá mení Kantov úmysel v priamy opak: Ak zodpovednosť predpokladá voľbu, tak je nezáväzná – nihilistická. Svojevôľa v otázkach života a smrti je výsledkom autonómie človeka. Historicky prvým kritikom Kantovej idey pôvodnosti zla (a dobra) v ľudskej vôli bol Carl Leonard Reinhold, ktorý ako veľký obdivovateľ jeho filozofie chcel doplniť Kantov koncept imputability o svoju

teóriu vôle ako nezáväznej voľby. Autor monografie sa snaží protiargumentovať poukázaním na Kantov koncept formalizmu vôle: Ľudská vôľa sa vyznačuje intencionálnou schopnosťou zaujatia súhlasného/nesúhlasného postoja k možnostiam vlastného konania, ale tiež života ako celku (svedomie).

Jaroslav Buček, Marián Zouhar: *Argumentácia a médiá*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave 2015, 230 s.

Monografia sa zaoberá problematikou argumentácie v kontexte mediálnej komunikácie. Jej cieľom je preskúmať a opísať formy a druhy argumentácie v mediálnej komunikácii a vymedziť niektoré z najdôležitejších pojmov. Perspektíva knihy je určená trojicou pojmov – *informácia*, *moderátor*, *argument*. Prvá časť knihy vysvetľuje pojem informácie a zasadzuje ho do kontextu mediálnej komunikácie. Druhá časť knihy sa zaoberá postavou moderátora ako sprostredkovateľa informácií recipientovi. Tretia časť knihy sa venuje obsahovej stránke argumentácie, argumentom – skúma ich vlastnosti, druhy a formy zneužívania v mediálnej komunikácii.